

I. როგორ მივიღოთ მეტი სარგებელი სასოფლო-სამეურნეო საინვესტიციო ხელშეკრულებებიდან

სარგებლის სახე	ხელშეკრულების დადებისთვის მზადების ეტაპი	ხელშეკრულების შემუშავების ეტაპი	ხელშეკრულების შესრულების მონიტორინგი და კანონდასრულების კონტროლი
<p>1. დასაქმების შესაძლებლობების შექმნა</p>	<ul style="list-style-type: none"> პრიორიტეტი მინიჭეთ ისეთ ბიზნეს-მოდელს, რომლებიც უფრო მეტი სამუშაო ადგილების შექმნის შესაძლებლობას იძლევა. წინასწარ განიხილეთ - რა სახის სამუშაო ადგილების შექმნის შესაძლებლობას შექმნის პროექტი? მაგალითად, ქმნის, თუ არა ადგილობრივთა ან/და ქალთა დასაქმების შესაძლებლობას? როგორ სამუშაო ადგილებს შექმნის პროექტი - დროებითს, თუ მუდმივს? გამოიკვლიეთ, რა გეგმები აქვს ინვესტორს ადგილობრივთა ტრენინგებთან ან/და დასაქმებულთა უნარ-ჩვევების განვითარების შესაძლებლობებთან დაკავშირებით. 	<ul style="list-style-type: none"> ხელშეკრულების პირობებში ჩადეთ ადგილობრივთა ან/და ქვეყნის მოქალაქეთა დასაქმებასთან დაკავშირებული ვალდებულებები, სამიზნეები. ხელშეკრულების პირობებში შესაძლოა, აისახოს შრომის, ჯანდაცვისა და უსაფრთხოების უზრუნველყოფის სფეროში მოქმედი ეროვნული კანონმდებლობის მოთხოვნების გამოყენების ვალდებულება. მოითხოვეთ, ხელშეკრულების პირობებში, ადგილობრივი კადრებისთვის ტრენინგის პროგრამების განხორციელების ვალდებულების ასახვა. დარწმუნდით, რომ ხელშეკრულების პირობებში ასახულია დასაქმებულთათვის შეღავათების (მაგ., ცხოვრებასთან, განათლების მიღებასთან, ჯანდაცვასთან დაკავშირებული შეღავათების) მინიჭების ვალდებულებები. 	<ul style="list-style-type: none"> მონიტორინგი გაუწიეთ შრომის, ჯანდაცვისა და უსაფრთხოების უზრუნველყოფის სფეროში მოქმედი ეროვნული კანონმდებლობის მოთხოვნების შესრულებას. მონიტორინგი გაუწიეთ სამუშაო ადგილების შექმნასთან, ტრენინგებთან, დასაქმებულთათვის შეღავათების მინიჭებასთან დაკავშირებული ვალდებულებების შესრულების მდგომარეობას. მოითხოვეთ ყოველწლიური ანგარიშგება დასაქმებასთან დაკავშირებული სამიზნეების მიღწევის, ასევე, ტრენინგ-პროგრამების შესრულების მდგომარეობის შესახებ

წყარო: Smaller, C., and W. Speller, with H. Mirza, N. Bernasconi-Osterwalder, and G. Dixie. 2015. *Investment Contracts for Agriculture: Maximizing Gains and Minimizing Risks*. Washington, D.C.: World Bank Group; New York: United Nations; and Winnipeg: International Institute for Sustainable Development (IISD). ხელმისაწვდომია შემდეგ მისამართზე: <http://documents.worldbank.org/curated/en/2015/06/24680795/investment-contracts-agriculture-maximizing-gains-minimizing-risks>

სარგებლის სახე	ხელშეკრულების დადებისთვის მზადების ეტაპი	ხელშეკრულების შემუშავების ეტაპი	ხელშეკრულების შესრულების მონიტორინგი და კანონდასრულების კონტროლი
<p>2. ადგილობრივ ფერმერთა ინტეგრაცია</p>	<ul style="list-style-type: none"> პრიორიტეტი მიანიჭეთ იმ ინვესტორებს, რომლებიც „ნარდობის სქემებს“ იყენებენ. უზრუნველყავით, რომ მენარდეები საინვესტიციო პროექტში ჩაერთონ მხოლოდ მაშინ, როდესაც უკვე ამუშავებული იქნება ბიზნეს-მოდელი სიფრთხილით მოეკიდეთ ახალი კულტურების, ტექნოლოგიების, ბიზნეს-მოდელების გამოყენების საკითხს, მაგრამ არ გამოირიცხოთ ისინი თავიდანვე. 	<ul style="list-style-type: none"> ხელშეკრულებაში ჩადეთ პირობა, რომელიც ითვალისწინებს ინვესტორის მიერ „ნარდობის სქემის“ გამოყენების ვალდებულებას. ხელშეკრულებაში ჩადეთ პირობა, რომელიც ითვალისწინებს ინვესტორის მიერ „ნარდობის სქემაში“ მონაწილეებისთვის ტექნიკური დახმარების გაწევის და წარმოებისათვის საჭირო საშუალებებით უზრუნველყოფის ვალდებულებას. ჩამოაყალიბეთ თასწარმოქმნის სამართლიანი და გამჭვირვალე მექანიზმის შემუშავების ზოგადი წესი. 	<ul style="list-style-type: none"> მონიტორინგი გაუწიეთ „ნარდობის სქემის“ მუშაობას და ინვესტორის მიერ განეულ დახმარებას. მოითხოვეთ ყოველწლიური ანგარიშგება „ნარდობის სქემის“ მუშაობის ეფექტურობის შესახებ. მონაწილეობა მიიღეთ თვსების დადგენაში და ამასთანავე, მონიტორინგი გაუწიეთ ამ მექანიზმს.
<p>3. ბაზრის შესაძლებლობების გაფართოება</p>	<ul style="list-style-type: none"> პრიორიტეტი მიანიჭეთ იმ ინვესტორებს, რომლებიც გეგმავენ კომერციულად სიცოცხლისუნარიანი გადამამუშავებელი წარმოების ჩამოყალიბებას. ყურადღება მიაქციეთ რას გეგმავს ინვესტორი - წარმოებისათვის საჭირო საშუალებების იმპორტს, თუ ადგილზე არსებული საშუალებების შექმნას? 	<ul style="list-style-type: none"> ხელშეკრულებაში ჩადეთ პირობა, რომელიც ითვალისწინებს გადამამუშავებელი წარმოების ჩამოყალიბებას. მოსთხოვეთ ინვესტორს პრიორიტეტი მიანიჭს ადგილობრივ მიმწოდებლებს, მაშინ, როდესაც ეს შესაძლებელია. მოსთხოვეთ ინვესტორს შეიმუშავოს ადგილობრივი ბიზნესის განვითარების გეგმები. 	<ul style="list-style-type: none"> მონიტორინგი გაუწიეთ ადგილობრივი ბიზნესის განვითარების გეგმების შესრულებას. მონიტორინგი გაუწიეთ გადამამუშავებელი წარმოების ჩამოყალიბების პროცესს. მოითხოვეთ ყოველწლიური ანგარიშგება ადგილობრივი ბიზნესის განვითარების გეგმების შესრულებისა და გადამამუშავებელი წარმოების განვითარების მდგომარეობის შესახებ.

სარგებლის სახე	ხელშეკრულების დადებისთვის მზადების ეტაპი	ხელშეკრულების შემუშავების ეტაპი	ხელშეკრულების შესრულების მონიტორინგი და კანონდასრულების კონტროლი
4. ადგილობრივი თემების განვითარების პროგრამების ჩამოყალიბება	<ul style="list-style-type: none"> • ყურადღებით შეისწავლეთ ინვესტორთა გეგმები ადგილობრივი თემების განვითარების პროგრამების ჩამოყალიბების შესახებ. • პრიორიტეტი მიანიჭეთ ფინანსურად ინკლუზიურ ბიზნეს-მოდელს. • უზრუნველყავით ადგილობრივ თემებთან შესაფერისი კონსულტაციის ჩატარება, მათი ჩართულობა და ინფორმაციაზე ხელმისაწვდომობა. 	<ul style="list-style-type: none"> • მოსთხოვეთ ინვესტორებს ადგილობრივი თემების განვითარების შესახებ შეთანხმებების დადება; ეს შეთანხმებები თან დაურთეთ ინვესტორთან დადებულ ძირითად ხელშეკრულებას. • ჩამოაყალიბეთ ადგილობრივი თემების განვითარების შესახებ შეთანხმებების დადების ან ფინანსურად ინკლუზიური ბიზნეს-მოდელის დანერგვის პირობები და პროცესების აღწერა. 	<ul style="list-style-type: none"> • მონიტორინგი გაუწიეთ, რამდენად სრულდება ადგილობრივი თემების განვითარების შესახებ დადებული შეთანხმებები ან ფინანსურად ინკლუზიური ბიზნეს-მოდელები. • ადგილობრივი თემების განვითარების შესახებ დადებული შეთანხმებების შეუსრულებლობა ან ასეთი შეთანხმებები საერთოდ დაუდებლობა, განხილული უნდა იყოს ხელშეკრულების პირობის არსებით დარღვევად. • მოითხოვეთ ყოველწლიური ანგარიშგება ადგილობრივი თემების განვითარების შეთანხმებების შესრულების მდგომარეობის შესახებ.
5. შემოსავლების ზრდა, სასურსათო უსაფრთხოების გაუმჯობესება	<ul style="list-style-type: none"> • ყურადღებით შეისწავლეთ სასურსათო უსაფრთხოებაზე ინვესტიციის შესაძლო ზეგავლენის ყველა ასპექტი. • პრიორიტეტი მიანიჭეთ იმ ინვესტორებს, რომელთა საქმიანობა წვლილს შეიტანს ეროვნულ და ადგილობრივ დონეზე განსაზღვრულ სასურსათო უსაფრთხოების სტრატეგიების განხორციელების საქმეში. 	<ul style="list-style-type: none"> • ხელშეკრულებების პირობებში ჩართეთ ინვესტორის ვალდებულება ადგილობრივი თემებისთვის სასურსათო პროგრამების განხორციელების შესახებ. • მოითხოვეთ, რომ საკვები კულტურების მოსავლის გარკვეული პროცენტი რეალიზდეს ადგილობრივ ბაზარზე, როდესაც ეს შესაძლებელია. 	<ul style="list-style-type: none"> • მონიტორინგი გაუწიეთ ადგილობრივი თემებისთვის სასურსათო პროგრამების განხორციელების ვალდებულების შესრულების მდგომარეობას. • მონიტორინგი გაუწიეთ საინვესტიციო პროექტის ზეგავლენას ადგილობრივ დონეზე სასურსათო უსაფრთხოებაზე.

II. როგორ შევამციროთ სასოფლო-სამეურნეო საინვესტიციო ხელშეკრულებებთან დაკავშირებული რისკები†

რისკები	ხელშეკრულების დადებისთვის მზადების ეტაპი	ხელშეკრულების შემუშავების ეტაპი	ხელშეკრულების შესრულების მონიტორინგი და კანონდასრულების კონტროლი
1. მიწის დაკარგვა და ცუდად წარმართული განსახლების პროცესი	<ul style="list-style-type: none"> დაადგინეთ მიწის ყველა მოსარგებლე, მათ შორის, ფორმალურად რეგისტრირებული უფლებებით და არაფორმალური უფლებებით ადგილობრივ თემებთან კონსულტაციით, დაადგინეთ, ხომ არ არსებობს „ნარჩენი მიწის“ პრობლემა და მოაგვარეთ ამასთან დაკავშირებული დავები. ყურადღება მიაქციეთ, რა გეგმები აქვს ინვესტორს? - ის გეგმავს ადგილობრივთა გადასახლებას და მიწის შექენას, თუ ის არჩევს ადგილობრივებთან მუშაობას (მაგალითად, „ნარდობის სქემის“ გამოყენებას); ან შესაძლოა, ის გეგმავს ორივე მეთოდის გამოყენებას? 	<ul style="list-style-type: none"> ხელშეკრულებაში დაადგინეთ ინვესტორის უფლებები საპროექტო ტერიტორიის გამოყენებისა და ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფის შესახებ. ხელშეკრულებას თან დაურთეთ საპროექტო ტერიტორიის რუკა, გეოგრაფიული საზღვრების აღწერით; ასევე, მიანიშნეთ ის ადგილები, რომელიც ხელუხლებლად უნდა დარჩეს (ასეთის არსებობის შემთხვევაში). საჭიროების შემთხვევაში, გადასახლებულთა თანხმობით, მოამზადეთ განსახლების გეგმა. 	<ul style="list-style-type: none"> მონიტორინგი გაუწიეთ იმას, რომ ინვესტორი არ გასცდეს მისთვის გამოყოფილი ტერიტორიის ფარგლებს და მიწას იყენებს დანიშნულებისამებრ. ადგილობრივთათვის ჩამოაყალიბეთ მექანიზმი, სადაც ისინი შეძლებენ მიწასთან დაკავშირებული სადავო საკითხების შესახებ საჩივრების წარდგენას. მოსთხოვეთ ინვესტორს, წარმოადგინოს ანგარიშები მიწასთან დაკავშირებული დავების შესახებ.
2. გამჭვირვალობის ნაკლებობა და სუსტი კავშირი ადგილობრივ თემებთან	<ul style="list-style-type: none"> ინვესტორთან მოლაპარაკებების დანწყებამდე, ჩაატარეთ სრული და გამჭვირვალე კონსულტაციები ადგილობრივ თემებთან 	<ul style="list-style-type: none"> უზრუნველყავით ადგილობრივ თემთა ჩართულობა პროექტის დიზანის განსამდგრადისა და ხელშეკრულების პირობების დადგენისას 	<ul style="list-style-type: none"> გაასაჯაროვეთ ხელშეკრულებები და პროექტთან დაკავშირებული სხვა დოკუმენტები; გამოაყალკვეთ კომერციული საიდუმლოება.

† წყარო: Smaller, C., and W. Speller, with H. Mirza, N. Bernasconi-Osterwalder, and G. Dixie. 2015. *Investment Contracts for Agriculture: Maximizing Gains and Minimizing Risks*. Washington, D.C.: World Bank Group; New York: United Nations; and Winnipeg: International Institute for Sustainable Development (IISD). ხელმისაწვდომია შემდეგ მისამართზე: <http://documents.worldbank.org/curated/en/2015/06/24680795/investment-contracts-agriculture-maximizing-gains-minimizing-risks>

	<ul style="list-style-type: none"> • უზრუნველყავით ინვესტორისთვის მინის გამოყოფის პროცესის გამჭვირვალობა და ზოგადად, საინვესტიციო პროექტის შესახებ ინფორმაციის ხელმისაწვდომობა. 	<ul style="list-style-type: none"> • ხელშეკრულებაში ჩადეთ ინფორმაციის საჯაროობასთან დაკავშირებული პირობა (მაგ., რა სახის დოკუმენტები უნდა იყოს აუცილებლად ხელმისაწვდომი საზოგადოებისთვის). 	<ul style="list-style-type: none"> • უზრუნველყავით, რომ ადგილობრივებთან საჯარო კონსულტაციებისას ადგიელი ვალდებულებები შესრულდეს.
<p>3. პროექტის კომერციული სიცოცხლის-უნარიანობის არასათანადო შეფასება</p>	<ul style="list-style-type: none"> • „გაცხრილეთ“ ინვესტორები მათი ტექნიკური და ფინანსური შესაძლებლობების მიხედვით. • პრიორიტეტი მიანიჭეთ ისეთ ბიზნეს-მოდელს, რომელთაც ფინანსური და ოპერაციული წარმატების მიღწევის მეტი შესაძლებლობა აქვთ. • ჩაატარეთ პროექტის განხორციელების ტექნიკურ-ეკონომიკური კვლევა და ამის მიხედვით შეადგინეთ ბიზნეს-გეგმა. • უზრუნველყავით, რომ ტექნიკურ-ეკონომიკური კვლევა და ბიზნეს-გეგმა დაამონმოს (გადაამონმოს) მესამე, დამოუკიდებელმა მხარემ და განიხილოს (და დაამტკიცოს) მთავრობამ. 	<ul style="list-style-type: none"> • დაადგინეთ, რა საკითხები უნდა მოიცვას ტექნიკურ-ეკონომიკურმა კვლევამ • დაადგინეთ ბიზნეს-გეგმის ეტაპები. • მოითხოვეთ ანგარიშგება ბიზნეს-გეგმაში შეტანილ არსებითი ხასიათის ცვლილებებზე. • შესაძლო წარუმატებლობის შემთხვევებისთვის, დაადგინეთ შემდგომი ქმედებების შესახებ დებულებები; ასევე, ხელშეკრულების შეწყვეტის შესახებ დებულებები. 	<ul style="list-style-type: none"> • ტექნიკურ-ეკონომიკური კვლევის ჩატარებლობა და ბიზნეს-გეგმის მოუშადადებლობა უნდა ჩაითვალოს ხელშეკრულების პირობების არსებით დარღვევად და უნდა გახდეს ხელშეკრულების შეწყვეტის საფუძველი. • მონიტორინგი გაუწიეთ პროექტის ფინანსურ და ოპერაციულ ეფექტურობას. • აუცილებელია ანგარიშგება ბიზნეს-გეგმაში შეტანილი ცვლილებების შესახებ. • შეიმუშავეთ ისეთ განსაკუთრებულ ვითარებებში მოქმედების გეგმა - როდესაც ინვესტორი ვერ ასრულებს ხელშეკრულებას (ისეთ საკითხებზე, როგორცაა, მაგალითად, გამოუყენებელი მინის უკან დაბრუნება, მინაზე უფლებების მესამე მხარისთვის გადაცემა, ხელშეკრულების შეწყვეტა).
<p>4. პროექტის ბუნებრივ და სოციალურ გარემოზე ზეგავლენის</p>	<ul style="list-style-type: none"> • ჩაატარეთ პროექტის ბუნებრივ და სოციალურ გარემოზე ზეგავლენის შეფასება; შეფასების შედეგები ასახეთ მართვის გეგმებსა და ბიზნეს-გეგმაში 	<ul style="list-style-type: none"> • ეროვნული კანონმდებლობის მოთხოვნებს დაამატეთ სახელმძღვანელო მითითებები შეფასებისა და მართვის გეგმების უკვე ჩასატარებლად. 	<ul style="list-style-type: none"> • ბუნებრივ და სოციალურ გარემოზე ზეგავლენის შეფასების ჩატარებლობა და მართვის გეგმების მოუშადადებლობა უნდა ჩაითვალოს ხელშეკრულების

<p>ცუდად მართვა</p>	<ul style="list-style-type: none"> • უზრუნველყავით, რომ შეფასება და მართვის გეგმები დაამოწმოს (გადაამოწმოს) მესამე, დამოუკიდებელმა მხარემ და განხილოს (და დაამტკიცოს) მთავრობამ. 	<ul style="list-style-type: none"> • ხელშეკრულების შემუშავებისას, გაითვალისწინეთ ბუნებრივ და სოციალურ გარემოზე ზეგავლენის შეფასებისა და მართვის გეგმების შედეგები. • ხელშეკრულების პირობებში ჩადეთ ბუნებრივ და სოციალურ გარემოზე ზეგავლენის შეფასების ჩატარების ვალდებულება. 	<p>პირობების არსებით დარღვევად და უნდა გახდეს ხელშეკრულების შეწყვეტის საფუძველი.</p> <ul style="list-style-type: none"> • მოითხოვეთ ყოველწლიური ანგარიშგება გარემოსდაცვითი და სოციალური მართვის გეგმების შესრულების მდგომარეობის შესახებ. • მონიტორინგი გაუწიეთ წყლის რაოდენობას და ხარისხს, ნიადაგის მდგომარეობას, კლიმატურ ცვლილებებს.
<p>5. საჩივრების წარდგენისა და განხილვის არასათანადო მექანიზმები</p>	<ul style="list-style-type: none"> • ადგილობრივ თემებთან კონსულტაციის საფუძველზე, ჩამოაყალიბეთ საჩივრების წარდგენისა და განხილვის მექანიზმი. • ხელი შეწყვეთ ინვესტორსა და ადგილობრივ თემებს შორის მიმდინარე კომუნიკაციის არხების ჩამოყალიბებას. 	<ul style="list-style-type: none"> • ხელშეკრულების პირობებში ჩადეთ საჩივრების წარდგენისა და განხილვის მექანიზმის შექმნის ვალდებულება (მაგალითად, შეიძლება იქვე მითითებული იყოს ამ სფეროში მოქმედი რომელიმე საერთაშორისო სტანდარტი). 	<ul style="list-style-type: none"> • აუცილებელია ყოველწლიური ანგარიშგება საჩივრების შესახებ; ასევე, როგორ მოგვარდა ისინი.